

STEMELE DIN INCINTA MUZEULUI NAȚIONAL SECUIESC

SZEKERES ATTILA ISTVÁN

attila@szekeres.ro

<http://szekeres.ro/>

Asociația de Heraldică și Vexilologie din Transilvania – Sfântu Gheorghe

THE COATS OF ARMS FROM THE COLLECTIONS OF THE SZEKLER NATIONAL MUSEUM

ABSTRACT

In the Szekler National Museum in Sfântu Gheorghe, Covasna county the visitor can see many coats of arms. First the coat of arms of the museum on the facade of the building, and some coats of arms carved in the lapidary of the institution (Béldi, Nemes, Zenone di Castelceriolo, Bethlen–Gyulay alliance coats of arms, and the emblem of Habsburg Empire). Inside, in the history department are two coats of arms of Mikes of Zabola counts. In the „Gyárfás Jenő” Art Gallery are some coats of arms (Herepei, heraldic seal of the Museum and the coat of arms of the Szekler community). In the museum’s library are funeral coats of arms available for researchers, but they are not publicly displayed: Teleki, Wass, Vay, Brukenthal, Kendeffi, Csedő, Zathuretzky, Cserei and Knöpfler, and the letters patent of nobility of the Szentkereszt and the Márk of Egerpatak families.

Keywords: Coat of arms, funeral coat of arms, museum, lapidary, letter patent of nobility, szekler, Sfântu Gheorghe.

A SZÉKELY NEMZETI MÚZEUMBAN TALÁLHATÓ CÍMEREK

ÖSSZEFOGLALÓ

A szerző tömör múzeumtörténeti felvezető után számba veszi az intézményben fellelhető címereket, kezdve a főépület homlokzatán velencei mozaikból kialakított, Kós Károly által tervezett Székely Nemzeti Múzeum-címerrel, folytatva a kőtárban látató címeres emlékekkel (Béldi, Zenone di Castelceriolo, Bethlen–Gyulay házassági címer, Nemes, valamint a Habsburg birodalmi címer), a történelmi részlegen őrzött Mikes-címerekkel, a múzeum külső egységeként működő Gyárfás Jenő Képtár leltárában levő címerekkel (Nemes Székely Nemzet, Herepei, a múzeum címeres pecséttrajza), a néprajzi részlegen felállított, a barátosi református templomból származó kazettás mennyezet Bibó-címerével, a könyvtár levéltári részlegen őrzött nemesleveleken át (Szentkereszt, egerpataki Márk) a selyemre és kartonra festett halotti címerekig: Teleki, Wass, Vay, Brukenthal, Kendeffi, Csedő, Zathuretzky, Cserei és Knöpfler.

Kulcsszavak: Címer, halotti címer, kőtár, múzeum, nemeslevél, székel, Sepsiszentgyörgy.

Muzeul a fost înființat pe baza colecției particulare a văduvei lui János Cserey, Emília Zathureczky, în anul 1875, cu ajutorul lui Gyula Vasady Nagy, care a fost angajat ca învățător particular la conacul Cserey din Imeni. Colecția doamnei Cserey, împreună cu colecția de numismatică, cumpărată de la Vasady au pus bazele muzeului particular, deschis pentru public în anul amintit. În anul 1879, Emília Zathureczky a donat colecția „*comunității secuiești*”. Acest an este considerat data nașterii Muzeului Național Secuiesc, al cărui prim custode a devenit Gyula Vasady Nagy. Mutat la Sfântu Gheorghe, muzeul și-a desfășurat activitatea sub patronajul Colegiului „Székely Mikó”¹. Muzeul s-a mutat în sediul propriu în 1913, când s-au finalizat lucrările de construcție ale clădirii în care își desfășoară activitatea și azi (**Fig. 1**). Clădirea și anexele au fost proiectate de Károly Kós². La finele celui de-al Doilea Război Mondial, muzeul a fost afectat de o adevărată catastrofă. Astfel, la 2 septembrie 1944, au fost ridicate de aici 50 de lăzi, care conțineau cele mai valoroase obiecte muzeistice, iar la 29 martie 1945, în gara din Zalaegerszeg (Ungaria), a fost bombardat trenul în care se afla tot acel material³. În zilele noastre, Muzeul Național Secuiesc este o instituție muzeală de interes regional, finanțat de Consiliul Județean Covasna. Muzeul este o unitate de specialitate acreditată de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor din subordinea Ministerului Culturii⁴.

Sediul central din Sfântu Gheorghe găzduiește biblioteca, secțiile de științele naturii, arheologie-istorie și de etnografie. Unitățile externe ale muzeului sunt Galeria de artă „Gyárfás Jenő” din Sfântu Gheorghe, Muzeul „Incze László” din Târgu Secuiesc, Muzeul „Haszmann Pál” din Cernat, Muzeul Depresiunii Baraolt și Muzeul Etnografic Ceangăiesc din Zăbala.

Stema Muzeului Național Secuiesc

Pe fațada turnului clădirii, deasupra intrării principale, se află stema și denumirea în limba maghiară a muzeului, confecționate din mozaic venețian.

¹ Hunor Boér, *A Székely Nemzeti Múzeum*, în István Kinda (szerk.). „A Székely Nemzeti Múzeum”, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2011, pp. 7-8.

² Hunor Boér, Réka Várallyay, Kós Károly *Székely Nemzeti Múzeuma*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2012, pp. 14-18.

³ Hunor Boér, *A székely nemzeti múzeum a magyar tudomány és közművelődés történetében 1875-2000*, manuscris; Péter Sas, *A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum anyagának pusztulása 1945-ben*, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2006, pp. 5-6.

⁴ Attila Szekeres, *Akkreditálták a Székely Nemzeti Múzeumot*, în „Háromszék”, XXIV, nr. 6657 din 2 august 2012, p. 3.

Mozaicul a fost proiectat de arhitectul Károly Kós, însă nu s-a realizat odată cu construcția, ci abia în 2008. Mozaicul a fost realizat de sculptorul András Makkai din Cluj-Napoca, conform proiectului inițial, și a fost dezvelit cu ocazia Zilelor Patrimoniului Cultural, organizate în 20-21 august 2008⁵.

Totul este înscris într-un dreptunghi culcat, având dimensiunile de 250x130 cm. Locul de onoare al compoziției este ocupat de un scut elvețian, având câmpul albastru, în care se află un soare galben (fără raze) la dextra și o semilună întoarsă (crescătoare) albă, la senestra. Stema este flancată de motive populare, în exteriorul cărora se află inscripția „ANNO 1913”. În partea de jos a compoziției se află înscris „SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM”, adică Muzeul Național Secuiesc. Stema este cea a comunității secuiești, folosită în acest caz pentru a reprezenta instituția muzeală (Fig. 2).

Stemele din lapidarul muzeului

În curtea interioară a muzeului, delimitată în două laturi de clădirea principală, iar în alte două de un gard construit asemenea zidurilor de cetate, s-a amenajat lapidarul muzeului. Aici se găsesc câțva elemente din piatră, care conțin blazoane.

Stema Béldi de Uzon

De la conacul Béldi și din capela romano-catolică de pe domeniul Béldi de la Budila provin câteva elemente din piatră, aduse în 1935 la Muzeul Național Secuiesc. Printre acestea se află monumentul funerar al lui Kelemen Béldi, căpitan general al scaunelor Sepsi, Kézdi și Orbai, decedat la 6 februarie 1627, la vârsta de 46 de ani.

Mai există două ornamente sculptate, în formă de urnă, provenind de pe castel. Una este împodobită cu o literă „B”, surmontată de o coroană deschisă cu cinci perle, totul înscris într-un chenar oval. Pe cealaltă, în interiorul unui chenar oval asemănător, este înfățișat un picior, întors spre senestra, străpuns prin genunchi de o săgeată trasă dinspre senestra. Piciorul este flancat în partea superioară de o semilună descrescătoare la dextra și o stea cu opt raze, la senestra. Totul este surmontat de o coroană cu cinci perle (Fig. 3). Este vorba despre stema familiei Béldi de Uzon. Apreciem că ar fi fost mai corect dacă coroana ar fi timbrat chenarul, care ține loc de scut. Celor două ornamente li s-a rupt baza, având menționate, pe baza ornamentului cu litera „B”, inscripția „BÉLDI ISTVÁN”, iar pe cea cu stemă apare anul 1805.

⁵ *Kulturális Örökség Napjai* – Comunicat al M.N.S. din 20-21 august 2008. (<http://www.sznm.ro/sznm.php?o=kulturalisorokseg>).

Stema Zenone di Castelceriolo⁶

Tot de la Budila provine lespedeza funerară a Josephei Zenone di Castelceriolo⁷. Piatra⁸ este inscripționată: „ŐSI CZIMERE M[É]L[TOSÁ]G[O]S GROF ZENO<NI> IOSEPHA ASZONY <Ő> NAGYSÁGÁNAK M[É]L[TOSÁ]G[O]S UZONI BÉLDI LÁSZLÓ ÚR ÉLE<TE> PÁRJÁNAK HOLT MEG ÉLE<TÉNEK> XX<X>VIIK ESZTE<NDEJÉBEN> <181(<...>) MARTII (<...>)”⁹. În traducere: „Blazonul strămoșesc al domniei sale onorabila contesă Josepha Zenone, soția onorabilului domn László Béldi de Uzun, decedată la 36 de ani, în (<...>) martie 181(<...>)”.

Este vorba de prima soție a lui László Béldi, asesor al Tablei Regale din Trei Scaune, între 1816-1836 administrator al scaunului, decedat în 1841¹⁰. În perioada cât László Béldi a ocupat funcția de administrator al scaunului, la Sfântu Gheorghe s-a construit sediul scăunal al celor Trei Scaune unite cu scaunul Micloșoarei¹¹.

Piatra este împodobită în partea superioară cu stema de neam a defunctei: scut sfertuit; în I-ul cartier o acvilă încoronată; în al II-lea un grifon întors; al III-lea cartier este fasciat de șase piese, cu o bandă; în al IV-lea cartier, cinci turnuri, așezate în săritoare. Scutul este timbrat printr-o coroană contală și susținut de doi lei cu capetele întoarse (**Fig. 4**). Din literatura de specialitate italiană redăm și cromatica Zenone: în I-ul cartier, acvila este de culoare neagră în câmp de aur, în cel de-al II-lea cartier, grifonul de culoare roșie în câmp de argint, în cel de-al III-lea cartier, fasciatul albastru-argint, iar banda de argint, încărcată cu trei litere „Z” negre, în cel de-al IV-lea cartier, turnurile de aur în câmp roșu¹².

Stema de alianță Bethlen–Gyulay

O piatră inscripționată și în partea superioară împodobită cu două blazoane provine de la castelul Bethlen din Racoșul de Jos.

Piatra este inscripționată: „PÁNTZÉLÖSI MALOM: BETHLENI GRÓF BETHLEN ÁDÁM VR KEZDETE GRÓF GYVLAY KATA ASSZONY ÉPÍTETET

⁶ Despre acest subiect mai multe la Tudor-Radu Tiron, *Lespedeza funerară de la Budila (jud. Brașov) a Josephei Zenone di Castelceriolo (Observații genealogice și heraldice)*, în „Acta Siculica 2011”, pp. 385-391.

⁷ Nr. inv. 8.555.

⁸ Are dimensiunile 122×67×14 cm, din care suprafața în care s-a sculptat stema este de 120×63 cm.

⁹ Completările au fost făcute de arheologul Zsigmond Loránd Bordi.

¹⁰ Zoltán Cserey, *Főkirálybírák 1709-1876 között*, în Idem: „Önkormányzatiság és katonai hatalom Háromszéken a 18-19. században”, *Sepsiszentgyörgy, Charta*, 2009, pp. 50-57; T.-R. Tiron, *op. cit.*, p. 385.

¹¹ Zoltán Cserey, Álmos József, *Sepsiszentgyörgy képes története*, II. kiadás, Sepsiszentgyörgy, Sepsiszentgyörgy Kiadó, 2012, p. 158.

¹² T.-R. Tiron, *op. cit.*, pp. 387-388.

GRÓF KIS BETHLEN ÁDÁM BÖLTSŐÉT RENGETTE ÉDES ANYA S MÉG JÓ JÓL IS KÉSZÍTETTE ANNO CH 1792". În traducere: "Moara de la Páncélos: începută de domnul conte Ádám Bethlen de Bethlen, construită de doamna contesă Kata Gyulay [în timp ce ca] mamă legăna leagănul micului conte Ádám Bethlen, și pe deasupra a realizat-o foarte bine. Anul lui Hristos 1792".

În inscripție sunt amintiți Ádám Bethlen de Bethlen, născut în 1750, decedat în data de 27 decembrie 1789 la Bahnea, soția sa, contesa Katalin Gyulay de Marosnémet și Nádaska (1760-1844), și fiul lor, „micul conte” de trei ani la acea dată, Ádám Bethlen, născut în 1789, decedat în data de 27 decembrie 1863 la Buda¹³.

În partea superioară a plăcii sunt sculptate stemele de alianță a soților Ádám Bethlen și Katalin Gyulay. Scut oval, al cărui câmp este încărcat de un șarpe undat, în pal, încoronat, ținând în gură un glob crucifer, totul înscris într-o cunună de lauri, încoronat contal. Celălalt blazon, reprezintă un scut, scartelat cu scut în inimă; în I-ul cartier se află un braț drept îndoit în cot, ținând o sabie în bară; în al II-lea cartier se află un porumbel întors spre dextra, ținând în cioc trei spice de grâu, stând pe o colină; în al III-lea cartier se află elementul heraldic din câmpul anterior, întors spre senestra; în al IV-lea cartier se află brațul ținând sabia, întoarsă; peste tot, în câmpul scutului în inimă, un leu rampant, întors spre dextra ridicând o sabie. Scutul este surmontat de o coroană deschisă, de sub care cad lambrechini în formă de vrejuri, împodobind cele două laturi ale scutului; în creștet trei spice de grâu ieșind din coroană (Fig. 5).

Stema Nemes de Hídvég

În lapidar, printre tombele mortuare se află monumentul funerar al lui Tamás Nemes de Hídvég, decedat în anul 1638¹⁴. Defunctul a fost căpitan general al scaunelor Sepsi, Kézdi și Orbai. Piatra provine din cimitirul aflat în jurul bisericii reformate de la Hăghig. Tomba conține o stemă sculptată: în scut dreptunghiular, cu colțurile rotunjite, se află un braț îndoit în cot, ținând în bară o sabie care străpunge un cap. Totul este inclus într-o cunună de lauri (Fig. 6).

Stema Imperiului Habsburgic

Piatra sculptată cu stema Imperiului Habsburgic provine de pe frontonul clădirii comandamentului Regimentului Secuiesc de Husari-Grăniceri, care purta numărul 11 în ordinea numerotării regimentelor de cavalerie ale Imperiului Habsburgic, zisă *Casa cu arcade*. Placa a intrat în custodia muzeului în 1908. Prezintă câmp tripartit în țeapă, partea centrală fasciată de trei elemente, în partea

¹³ Date genealogice de pe site-ul: <http://genealogy.euweb.cz/hung/bethlen3.html> (accesat 06. 01. 2013).

¹⁴ Datele au fost identificate de către arheologul Zsigmond Loránd Bordi.

dextră un leu rampant, întors spre dextra, în partea senestră o bandă încărcată cu trei alerioni. Scutul este așezat pe pieptul unei acvile bicefale, purtând pe fiecare cap câte o coroană închisă, iar între capete o coroană imperială mare (aceasta din urmă este greu lizibilă). Acvila ține în ghearele piciorului drept o spadă și un sceptru, iar în cel stâng un glob crucifer. Scutul este înconjurat la exterior de colanul Ordinului *Lâna de Aur*, iar la interior de cel al Ordinului *Maria Terezia* (**Fig. 7**). O copie reîntregită a acestei plăci s-a amplasat pe frontonul Casei cu arcade în 2008.

Stemele Mikes de la secția de istorie

Stema de pe o cahă uriașă

În depozitul secției de istorie a muzeului se află o cahă de dimensiuni uriașe¹⁵. Ea conține stema de conte a familiei Mikes de Zabola, color (**Fig. 8**).

Este vorba de un scut de două ori tăiat, tripartit în șef și în brâu. În I-ul cartier în câmp roșu, pe un deal verde cu trei coline, se află o cruce dublă albă, în al II-lea cartier, în loc de onoare, în câmp de aur o acvilă bicefală neagră, având capetele surmontate – la mijloc – de o coroană imperială, în al III-lea cartier, pe roșu un inorog alb, rampant, întors spre dextra, în al IV-lea cartier, pe albastru, un oștean, stând în picioare și ținând cu mâna stângă o lance rezemată de piciorul stâng, în al V-lea cartier, în inima scutului, pe roșu, un leu de aur întors spre dextra, stând pe două picioare, ținând cu ambele labe o săgeată de argint, în pal, în al VI-lea cartier, pe albastru, un oștean îmbrăcat în roșu, cu cizme negre, călare pe un cal alb, întors spre dextra, cu mâna dreaptă ridicând o sabie de argint, cu stânga ținând frâul de aur. În talpa scutului, pe aur, două steaguri verzi, încrucișate, surmontate de câte o tobă de aur¹⁶.

Stema de pe un spătar

Spătarul unui fotoliu capitonat cu piele prezintă stema de conte a familiei Mikes, presată în piele¹⁷. Stema este identică cu cea descrisă anterior – bineînțeles, fără smalțuri. Scutul este surmontat de o coroană contală și este susținut de doi grifoni (**Fig. 9**).

Stemele din Galeria de artă "Gyárfás Jenő"

În inventarul Galeriei de artă "Gyárfás Jenő" se găsesc patru steme, ale căror autor este József Sebestyén Keöpeczi. Două, de mari dimensiuni, sunt pictate, una dintre ele este chiar o compoziție heraldică, altele două sunt desene în tuș, de dimensiuni mici.

¹⁵ 48,5x60 cm.

¹⁶ Stema a fost acordată de Leopold I la 4 mai 1696.

¹⁷ Fără număr de inventar.

Stema Nobilei Națiuni a Secuilor¹⁸

Este o compoziție de steme, pictată în ulei, pe un placaj de dimensiuni mari¹⁹. Compoziția este așezată într-un câmp înțesat de crengi de stejar, cu multe frunze verzi și câteva ghinde. Partea de mijloc este ocupată de o stemă de dimensiuni mari, surmontată de un scut triunghiular mai mic și flancat de câte două steme de dimensiuni mai mici atât în partea superioară, cât și în cea inferioară. Sub steme se află o panglică cu inscripția: *"A NEMES SZÉKELY NEMZET ŐSI CÍMERE"*, adică: *"stema cea veche a nobilei națiuni a secuilor"*. Sub această panglică undată, în mijloc se află un scut de dimensiuni mai mici, ca celelalte, înclinat în față, scut fasciat de opt piese, roșu-argint, sub care trece o panglică cu inscripția: *"TORDA VÁROS"*, adică orașul Turda. În colțul din dreapta (stânga heraldică), jos, s-a semnat autorul lucrării, Keöpeczi Sebestyén József, iar în colțul opus a trecut locul și data executării: Köpecz, 1943. VIII (**Fig. 10**).

Este o compoziție având în mijloc stema comunității secuiești, în dreapta sa, sus, se află stema comitatului Ciuc, jos aceea a comitatului Mureș-Turda, în stânga sus stema Odorheiului, jos stema comitatului Turda-Arieș, iar deasupra se află stema comitatului Trei Scaune. Sub fiecare se află o panglică cu inscripția în limba maghiară a denumirii comitatelor: CSÍK, MAROS-TORDA, UDVARHELY, TORDA-ARANYOS, respectiv sus, pe cele două capete a unei panglici trecute sub scut: HÁROM SZÉK.

Stema din mijlocul compoziției reprezintă un scut triunghiular, în al cărui câmp ceruleu se află un soare de aur, figurat la dextra și o semilună crescătoare de argint, la senestra. Scutul este surmontat de o coroană de aur, cu cinci fleuroane și patru perle, împodobită cu rubine și safire. Este stema „națiunii” secuiești.

Stema este surmontată de un scut triunghiular, în al cărui câmp ceruleu se află un braț armat, ținând o spadă care străpunge o inimă roșie. Totul este flancat sus de un soare de aur, figurat, la dextra și o semilună crescătoare de argint, la senestra. Este stema comitatului Trei Scaune.

În stânga (dreapta heraldică) sus este stema comitatului Ciuc. Este vorba de un scut scartelat, cu scut în inimă. În I-ul cartier, pe ceruleu se află un soare de aur, figurat; în al II-lea cartier, pe roșu, se află o semilună culcată, cu coarnele în sus, de argint, surmontată de o cruce dublă, de aur; în al III-lea cartier, de pe un deal verde cu patru coline cad trei benzi de argint, în bandă, reprezentând râurile Mureș, Olt și Târnava Mare, care străbat comitatul, precum și două gherete grănicerești de trecere a frontierei cu câte o barieră ridicată; în al IV-lea cartier, se află un munte cu patru vârfuri, pe fiecare stând câte un brad verde. În scutul în inimă, pe aur, pe o semilună

¹⁸ Nr. inventar: A 183.

¹⁹ 67,6x90 cm.

culcată care surmontează un glob pământesc, stă Fecioara Maria, îmbrăcată în albastru, cu Pruncul în brațe.

În dreapta (stânga heraldică) sus este stema comitatului Odorhei. Este vorba de un scut scartelat argint-albastru. În I-ul și al IV-lea cartier sunt câte cinci cruciulițe roșii, așezate în poziția crucii Sfântului Andrei, în al II-lea și al III-lea, în câmp albastru, pe o terasă verde, se află un palat administrativ alb, cu acoperișul roșu, cu trei turnuri, cel din mijloc mai înalt, deasupra căruia se află la dextra un soare de aur, iar la senestra o semilună crescătoare de argint.

În stânga jos este stema comitatului Mureș-Turda. Este vorba de un scut despiciat, în I-a parte, câmpul roșu tăiat de trei benzi de argint, iar dintr-o terasă verde din talpă se înalță un măr natural cu fructe de aur ce încarcă pomul și terasa. A doua fascie roșie este încărcată de o stea cu opt raze, de aur. În partea a II-a, în câmp roșu, stând pe o terasă verde, presărată de monede de aur, stă, ținând cu mâna dreaptă un steag cu flamura aur-albastru, un viteaz în armură completă și cască încoronată, cu mâna stângă lăsată jos ținând un buzdugan de aur. Este Sfântul Ladislau, rege al Ungariei.

În dreapta jos este stema comitatului Turda-Arieș. Este vorba de un scut tăiat, în al cărui câmp superior, pe roșu, se văd doi munți stâncoși cu o prăpastie între ele, reprezentând Cheile Turzii, la poalele cărora se văd monede de aur – ducați ai Sfântului Ladislau –, precum și câte o potcoavă de aur pe fiecare stâncă. Se referă la legenda Sfântului Ladislau, când acesta, fiind urmărit de cumani, munții s-au despiciat, formând Cheile Turzii. În cartierul secund, câmpul verde este tăiat de două benzi undate, cea de sus de aur, cea de jos de argint, reprezentând râurile Arieș, respectiv Mureș.

Compoziția a fost comandată de János Herepei, director al Muzeului Național Secuiesc, pentru a ornamenta sala festivă a instituției. În prezent, compoziția ornamează peretele biroului directorului actual al muzeului.

Stema Herepei²⁰

Este o stemă comemorativă, pictată cu tempera pe un carton fixat pe un placaj²¹.

Este vorba de un scut cu baza circulară, în al cărui câmp albastru se află un leu de aur, limbat roșu, stând pe două picioare, cu laba stângă ridică în poziția palului o sabie cu mânerul și garda de aur, iar lama de argint, care străpunge în vârf o rozetă cu patru petale roșii, mijlocul de aur, iar cu laba dreaptă ridicată ține lama spadei. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, încoronat de o coroană deschisă cu trei fleuroane și două perle, împodobită cu pietre prețioase, de sub care cad

²⁰ Nr. inventar: A 2.430.

²¹ Dimensiuni: 60x88 cm.

lambrechini albastru-aur, respectiv roșu-argint. În creștet se află un braț în armură de argint, îndoit în cot, ținând în bară o sabie cu mânerul și garda de aur, iar lama de argint. În încheietura cotului este așezată o rozetă cu patru petale roșii, patru frunzulițe verzi și mijlocul de aur (**Fig. 11**).

Sub stemă apare inscripția „*MAGYAR-HEREPEI NEMES HEREPEI-NAGY CSALÁD ŐSI CZÍMERE. HEREPEI JÁNOS 1806-1812, LÁSZLÓ 1799-1800, KÁROLY 1825-1835, ID. GERGELY 1835-1859, IFJ. GERGELY 1868-1920. EMLÉKÉRE KIK KOLOZSVÁRI REF. THEOL PROFESSZOR, ILLETVE LELKÉSZEK VOLTAK*”. Conform inscripției, stema a fost executată în amintirea celor enumerați, care au fost profesori de teologie sau preoți reformați la Cluj.

Sub desenul stemei apare semnătura autorului: Köpeczi Sebestyén József. Pe spatele placajului apare o altă semnătură: Kőröspataki és Köpeczi Sebestyén József, menționând totodată că lucrarea a fost executată în luna mai a anului 1913²².

Trebuie remarcat că, printre membrii familiei Herepei, care au fost enumerați, ultimul – ifj. Gergely – a decedat în 1920. Numele lui a fost trecut ulterior. Se poate observa, acest nume a fost trecut cu albastru, pe când cele mai vechi cu negru, dar scrisul e al autorului picturii.

Stema a fost comandată de cel amintit, Gergely Herepei jr., pentru a fi expusă printre stemele funerare aflate în biserica reformată de pe strada Farkas din Cluj-Napoca. Opera n-a ajuns la locul dorit, odată cu instalarea fiului celui amintit, János Herepei, în funcția de director al Muzeului Național Secuiesc în 1938, a ajuns la Sfântu Gheorghe.

Stema națiunii secuiești²³

Este vorba de un desen în tuș, pe carton²⁴, reprezentând un scut triunghiular, în al cărui câmp albastru (hașurat orizontal) se află un soare de aur (punctat), figurat, la dextra, și o semilună crescătoare, de argint, la senestra. Scutul este surmontat de o coroană de aur, cu trei fleuroane, împodobită cu pietre prețioase (**Fig. 12**).

Desenul este semnat K. Sebestyén József, fiind datat 1941.

Sigiliul heraldic al Muzeului Național Secuiesc²⁵

Este vorba de un desen în tuș, pe carton²⁶, reprezentând un scut triunghiular, în al cărui câmp hașurat orizontal se află un soare punctat, figurat, la dextra, și o

²² În această perioadă încă nu s-a format semnătura permanentă a artistului, formula de „*Köpeczi Sebestyén József*” fiind folosită după anul 1920.

²³ Nr. inventar: A 209.

²⁴ Dimensiuni: 150x225 cm. Dimensiunile scutului: 7x8 cm, înălțimea stemei cu coroană: 12,7 cm.

²⁵ Nr. inventar: A 210.

semilună crescătoare, de argint, la senestra. Scutul este surmontat de o coroană de aur, cu trei fleuroane, împodobită cu pietre prețioase. Ambele laturi ale scutului sunt flancate de inscripția: „SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM”, iar sub aceasta apare denumirea orașului reședință: „SEPSISZENTGYÖRGY”. Locul rămas liber până la partea superioară a scutului, de ambele părți, este ocupat de câte o frunză de stejar. Coroana este flancată de cifrele 18 și 79, adică, citite împreună, anul în care muzeul a devenit, din colecție particulară, un bun public; este vorba de 1879 – anul înființării instituției (**Fig. 13**).

Desenul este semnat K. Sebestyén József și datat 1941.

Secția de etnografie

Stema Bibó

Cu ocazia renovării bisericii reformate din Brateș²⁷, tavanul casetat a fost demontat în 1910 și donat Muzeului Național Secuiesc²⁸. Muzeul încă nu avea sediu propriu, astfel încât casetele au fost depozitate și doar în anul 1922 au fost montate²⁹. În prezent, aceste casete decorează tavanul sălii mari a expoziției de etnografie. Printre cele 136 de casete, majoritatea decorate cu motive populare, una conține o stemă, în vreme ce alta are două inscripții. Cea veche a fost în mare parte ștersă, peste ea trecându-se o inscripție mai nouă. Din cea veche se poate descifra: „EGY ISTEN DITSOSEGERE SZENTELTETETT TEMPLOM MELYET MAGA KÖLTSÉGÉN MEGUJITTATOTT A BARATOSI NEMES REFORMATATA ECCLESIA 1760 ESZTENDŐBEN DIE XXVIII. JUNI”. În traducere: „Pentru gloria lui Dumnezeu, care este Unul, s-a sfințit această biserică, pe care a renovat-o nobila parohie reformată din Brateș, pe propria cheltuială în ziua a 28-a a lunii iunie în anul 1760”.

Înscrisul mai nou ne înștiințează: „AZ 1800DIK ESZTENDŐBEN EZEN TEMPLOM MEGNAGYITVÁN AZ MELY EGY UJJ TORONYAL ÉS KÉT HARANGOKKAL 1802BEN 8BER 22KÉN FÖLDINDULÁS MIÁN ÖSZVE ROMLA. MINDEZEKET 1805-BEN KEZDETTE A BARATOSI NEMES REFTA ECCLESIA UJRA ÉPITENI ÉS 1812BEN ISTEN DITSŐSÉGÉRE A MAGA KÖLTSÉGÉN ELIS VÉGEZTE.” În traducere: „Această biserică extinsă în anul 1800 cu un turn nou și două clopote, la 22 octombrie 1802, din cauza cutremurului, s-a prăbușit. Nobila parohie reformată din Brateș a început reconstrucția în 1805 și a terminat-o pentru gloria lui Dumnezeu, în 1812, pe cheltuială proprie”.

²⁶ Dimensiuni: 150x225 cm. Diagonala sigiliului: 12,4 cm.

²⁷ Construit în prima jumătate a secolului al XVII-lea.

²⁸ Nr. inventar: R 3.017 din 6 iunie 1910.

²⁹ Enikő Gazda, Szöcsné și Ferenc Mihály, *A barátosi református templom kazettás mennyezete*, în „Acta Siculica 2013”, Anuarul Muzeului Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe, 2013, pp. 629-630.

Deci, tavanul casetat a fost executat în 1760 de un meșter necunoscut. Biserica suferind la începutul secolului al XIX-lea în urma unui cutremur, a fost reconstruită, tavanul fiind remontat și unele casete repictate³⁰.

Lângă această casetă inscripționată se află o casetă decorată cu o stemă. Este blazonul familiei Bibó de Barátos, care ne indică posibilitatea ca tavanul să fi fost executat cu sprijinul acestei familii. În câmpul (decolorat aproape total, dar după urme – ceruleu) unui scut cu concavități laterale în partea superioară, laturi rotunjite în cea inferioară, dar terminat în acoladă (scut amintind de forma renascentistă), se află un leu (decolorat, dar pe care, dacă îl comparăm cu coroana care timbrează coiful, de asemeni decolorată, rezultă că era de aur), cu coada înfășurată peste corp, întors spre dextra, stând pe două picioare, ținând cu ambele labe o lance de aur, cu steguleț roșu, în pal. Scutul este timbrat de un coif (cu partea inferioară mai lată), încoronat, de sub care cad lambrechini roșu-aur. Stema nu are creștet propriu-zis, însă s-au înfățișat doi lei afrontați, cu coada înfășurată peste corp, limbați roșu, stând cu picioarele din spate pe partea superioară a lambrechinilor, iar cu cele din față sprijinind coroana ce timbrează coiful. Stema se află în interiorul unei cununi colorate alb-negru. Totul se află în câmpul albastru închis al casetei (**Fig. 14**).

Trebuie remarcată forma naivă a reprezentării stemei. Leii seamănă mai mult cu niște draci, decât cu regele animalelor. Coiful are o formă ciudată, partea inferioară fiind mult lătită față de cea superioară. Cei doi lei din partea superioară sunt un fel de amestec între creștet și sprijinitori. Se pare că stema a fost lucrată de un meșter popular, necunoscător de heraldică. În literatura de specialitate stema familiei Bibó de Barátos arată mai mult sau mai puțin diferit³¹, adică, într-un scut oval, având câmpul ceruleu, un leu de aur rampant, ținând în sus o sabie de argint. În creștet un braț armat, îndoit în cot, ținând o sabie, în bară.

Steme în arhiva bibliotecii documentare

Diplome de înnobilare

Din nefericire pentru cercetătorul de astăzi, un număr considerabil de documente de înnobilare, aflate în posesia Muzeului Național Secuiesc, au pierit la finele celui de al Doilea Război Mondial, în timpul refugiului, în bombardamentul amintit³². Altele au fost preluate de Arhivele Statului. Muzeul a rămas practic fără documente de înnobilare. Cu sau fără intenție, inventarierea diplomei Szentkereszty a fost omisă.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Liber armorum Hungariae (Magyarország címeres könyve)*, Grill Károly, Budapest, Könyvkiadóvállalata, 1913, p. 72; József Pálmay, *Háromszék vármegye nemes családjai*, Sepsí-Szent-György, Jókai-Nyomda-Részvény-Társulat, 1901, p. 74.

³² Péter Sas, *op. cit.*, pp. 221-225.

Stema de pe diploma de înnobilare Szentkereszty

Ferdinand al III-lea a conferit titlu de nobil și stemă numiților Ioannes Szentkereszty, consoartei sale, Catharina Mezny, fiilor lor, Andreas, Ioannes și Martinus, precum și fiicelor lor, Dorothea și Susana, la Poson (Bratislava) în data de 5 octombrie 1646. Diploma este scrisă în limba latină pe pergament, având lățimea de 660 mm și înălțimea de 488 mm, la care se adaugă plicatura de 72 mm. Documentul a fost întărit cu sigiliul atârnat al regelui, imprimat în ceară roșie, așezată în căuș natural (**Fig. 15**).

Descrierea stemei în diplomă: *”Scutum videlicet militare erectum caerulei coloris, fundum illius viridi campo occupante, in quo lupus tota corporis mole effigiatus posterioribus pedibus distensis insistere canda deorsum reflexa, linguaq̃s rubicunda exerta, anteriorum pedium utroq̃s cruce duplicem rubram gestas dextrorsum conuersus esse visitur. Scuto incumbentem galeam militarem craticularam siue apertam Regio daidemate alterum lupum inguinetenus eminentem alioquin inferiori per omnia similem producente ornatum. A summitate vero siuc cono galea lacinis se lemniscis hinc nigris et croceis, illinc vero albis et rubris, in scuti exornitas sese placide disfundensibus, illudque decenter exornantibus quemadmodum haec omnium princio siuc capite praesentium literarum nostrarum pictoris manu et artificio propriis suis coloribus clarius depicta est conspiciuntur”*.

În traducere: „Scut militar ridicat, de culoarea cerului, având în fundalul său o câmpie verde, pe care se află redat, în atitudine de luptă, un lup ridicat pe picioarele din spate, de culoare albă (?), cu limba scoasă de culoare roșie, care, precum se vede, ține cu ambele labe din față o cruce dublă însângărată (?). Scutul este surmontat de un coif militar cu gratii, numit și deschis, cu o coroană regească împodobită cu un lup tăiat de la jumătatea inferioară, similar celui [din scut]. Din vârful căruia (al coifului-n.n.) coboară lambrechini într-o parte negri și aurii, iar în cealaltă albi și roșii, împodobind scutul într-o manieră plăcută, astfel cum se înfățișează chiar la începutul scrisorii noastre, după cum a înfățișat cu claritate pictorul, cu mâna și iscusința culorilor sale”.

Stema este pictată la începutul diplomei, în partea stângă (dreapta heraldică) sus, într-un chenar verde, pe un covor albastru. Stema este înscrisă într-o cunună ovală, verde, ornamentată cu un cartuș. În partea de sus, în mijloc, la loc de onoare, se află stema imperială romano-germană cu acvila neagră bicefală în câmp de aur, purtând pe piept stema Austriei, totul înscris într-un scut oval înconjurat de o cunună verde. În cele două colțuri superioare ale câmpului se află stemele Ungariei și Boemiei (**Fig. 16**).

Stema de pe diploma de înnobilare a lui Péter Márk de Egerpatak

Diploma a fost acordată de principele Sigismund Báthori lui Petrus Mark de Eggher Pataka la Alba Iulia, în data de 22 ianuarie 1591. Prin acest act, Péter Márk

de Egerpatak a fost scos din rândul primipililor și a fost avansat în rândul nobililor împreună cu toți descendenții săi de ambele sexe, acordându-li-se o stemă. Diploma, scrisă pe pergament în limba latină, a fost întărită cu sigiliul atârnat al principelui, imprimat în ceară roșie, așezată în căuș galben (**Fig. 17**).

Descrierea stemei în diplomă: „*Scutum videlicet triangulare coelestini coloris, in cuius campo homo integer thorace, lorica et casside indutus, erectus stare, dextraque ensem evaginatum (...) et sursum porrectum stringere conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, certis suis in locis deaurata, ex cuius cono taeniae sive lemnisci variorum colorum hinc inde defluentes, utramque scuti partem pulcherrime ambiunt et exornant*”.

În traducere: „*Scut triunghiular de culoarea cerului, în al cărui câmp se vede un om întreg, purtând platoșă și cască, stând drept, cu mâna dreaptă ridicând în sus o spadă scoasă, însângărată. Deasupra scutului se află o cască militară închisă, în unele locuri aurită, din vârful coifului coborând benzi sau panglici de diferite culori, care înconjoară și împodobesc preafrumos laturile sau marginile aceluia scut*” (**Fig. 18**).

Diploma a fost donată Muzeului de către Zoltán Márk din Sfântu Gheorghe, care a declarat că a moștenit-o, că nu are descendenți și crede că cel mai bun loc pentru păstrarea documentului este Muzeul Național Secuiesc³³. A făcut donația în ziua de 3 iulie 2012, în zi cu lună plină, păstrând tradiția familială: documentul a fost lăsat moștenire urmașilor de sex masculin totdeauna în zi cu lună plină³⁴.

Blazoane funerare

Steme funerare pictate pe mătase

Blazonul doamnei Polixénia Teleki din 1797

Este vorba de o stemă pictată pe mătase³⁵, reprezentând un scut cu concavități laterale, trilobat, despicat, de două ori tăiat, cu un scut francez modern în inimă. În I-ul cartier, pe albastru se află un leu cu două cozi, rampant, întors spre senestra, ținând cu laba stângă o coroana deschisă de aur. În cartierul al II-lea, în câmp de aur, se află o jumătate de acvilă bicefală, neagră, crescând. Al III-lea și al IV-lea cartier sunt identice: în câmp de argint un pal roșu. Al V-lea cartier este opusul celui de al II-lea, prezentând jumătatea cealaltă a acvilei bicefale. Al VI-lea cartier este opusul I-ului, leul fiind întors spre dextra, ținând în laba dreaptă o coroană de aur. Peste tot, apare stema de neam a familiei Teleki: în câmp roșu un Țap rampant de argint ținând cu ambele labe un arbore dezrădăcinat, de argint.

³³ Péter O. Váry, *Kutyabőr a múzeumban*, în „Háromszék”, din 4 iulie 2012, p. 3 (http://www.3szek.ro/load/cikk/50816/kutyabor_a_muzeumban).

³⁴ *Négyszáz éves nemesi oklevelet kapott a múzeum* – Comunicat de presă al M.N.S. din 3 iulie 2012 (http://www.sznm.ro/sznm.php?o=negyszaz_eves_oklevel).

³⁵ Dimensiuni: 53x63,5 cm.

Scutul mare este timbrat de două coifuri afrontate. Din coroana dextră se ridică un inorog de argint, întors spre senestra, pe coroana senestră stă cu ambele picioare din spate un leu de aur cu două cozi, întors spre dextra, ținând în laba dreaptă ridicată o spadă, care străpunge un cap de turc, natural și o coroană deschisă, de aur. Lambrechinii ce cad de sub coiful drept, au smălțuri albastru-aur, iar cele opuse roșu-argint. Este stema de conte a familiei Teleki de Szék (**Fig. 19**).

Sub stemă, într-un postament apare inscripția: „*ÖSI CZIMERE NÉHAI MÉLTÓSÁGOS R. SZ. B. GROFF SZÉKI TELEKI POLYXENA SZELID ÉS ÁRTATLAN LELKŰ IFJU ÚR ASSZONYNAK MÉLTÓSÁGOS GROFF MALOMVIZI KENDEFFI JÁNOS ÚR AZ ERDÉLYI K. FŐ IGAZGATÓ TANÁTS EGYIK CONCIPISTÁJA FEDHETETLEN HIVSÉGÜ ÉS IGEN SZERELMES ÉLETE PÁRJÁNAK, KI IS SZÜLETETT EZEN FOLYÓ SZÁZAD LXXVI-dik ESZTENDEJÉBEN, BOLDOG ASSZONY HAVÁNAK XIX. MULT KI E VILÁGBÓL KOLOSVÁRATT MDCCXCVII-dikben UGYAN BOLGOG ASSZONY HAVÁNAK XI-dik NAPJÁN*”.

În traducere: ”Stema de neam a regretatei, blândeii și inocentei tinere doamne Polyxena Teleki de Szék, ilustră contesă a Sacrului Imperiu Roman, soția prea fidelă și prea iubitoare a ilustrului domn conte János Kendeffi de Malomváz, cancelarist al consiliului director general regal al Transilvaniei, care s-a născut în acest secol curent, în anul 76 în luna ianuarie, ziua a 19-a, și a părăsit această lume la Cluj, în anul 1797, de asemeni în luna ianuarie, ziua a 11-a”.

Stema lui Tamás Wass din 1831

Este vorba de o stemă pictată pe mătase³⁶, reprezentând un scut elvețian, având chenar de aur, în al cărui câmp ceruleu se află un cap de zimbru, negru, tăiat din gât, întors spre dextra, al cărui bot este străpuns de o săgeată de aur, din față, în bandă. Capul este flancat în partea superioară de o semilună figurată, descrescătoare, de argint, la dextra, și un soare de aur, de asemeni figurat, la senestra. Scutul este surmontat de o coroană contală, de sub care cad lambrechinii în formă de vrejuri, albastru-aur la dextra, respectiv roșu-argint la senestra (**Fig. 20**).

Sub stemă, pe un postament, apare inscripția: „*ÖSSI CZIMERE Néhai czegei Méltóságos Gróf WASS TAMÁS ÚRNAK. Született 1781-dik Esztendőben Novembernek 28-dik napján, meghalt 1831-dik Esztendőben Deczembernek 3-dik napján – élt ötven Esztendői*”.

În traducere: ”Stema de neam a regretatului ilustru domn conte Tamás Wass de Cege. S-a născut în ziua a 28-a a lunii noiembrie în anul 1781, a decedat în a 3-a zi a lunii decembrie în anul 1831 – a trăit cincizeci de ani”.

³⁶ Dimensiuni: 51x61 cm.

Tamás Wass de Cege, fiul lui Dániel Wass de Cege și Klára Szerencsi de Sziget, avea legături cu scaunul Trei Scaune prin soția sa, Róza Mikes de Zabola, născută la Ozun în 1799, decedată la Cluj în 1849³⁷.

Stema lui Kata Vay din 1831

Este vorba de o stemă pictată pe mătase³⁸, reprezentând un scut renașcentist, având câmpul ceruleu cu o terasă verde. Scutul este tăiat în bară de o bandă de argint, încărcată în partea superioară de un trandafir natural roșu, cu tulpina și frunzele verzi, iar în partea inferioară de un crin natural, cu floare de aur, iar tulpina verde. Peste această bandă, sărind de la senestra către dextra, se află un cerb, cu picioarele din spate pe terasa verde, iar cele din față ridicate, ținând în gură un ciorchine de struguri cu o frunză, totul de argint. În partea superioară a scutului, se află o lună descrescătoare la dextra și o stea cu cinci raze la senestra, ambii aștri de argint. Scutul este surmontat de un coif de oțel, cu gratii de aur, timbrat de o coroană de aur cu cinci fleuroane. În creștet un semizbor negru. Lambrechini albastru-argint, respectiv roșu-aur (**Fig. 21**).

Sub stemă, pe un postament, apare inscripția: „*ÖSI TZÍMERE NAGY ERTSEI GRÓF TOLDALAGI SIGMONDNÉNAK SZÜLETETT MÉLTÓSÁGOS NAGY VAYAI VAY KATA ASSZOMYNAK; Ki is született 1781-dik Esztendőben Junius 5-kén, holt meg 1831-dik Esztendőben Julius 27-kén*”.

În traducere: „*Stema de neam a soției contelui Zsigmond Toldalagi de Nagycse, născută ilustra Kata Vay de Nagyvaja, care s-a născut la 5 iunie în anul 1781 și a decedat la 27 iulie în anul 1831*”.

Este vorba despre Katalin Vay de Vaja, soția lui Zsigmond László Mihály Ferenc Tholdalagi de Nagycse (1766–1847)³⁹.

Se cunosc două modele de stemă a familiei Vay. Prima a fost concedată de către Sigismund de Luxemburg în timpul Conciliului de la Konstanz, la 27 februarie 1418, lui Abraham, fiul lui Nicolaus de Waya, fratelui său, Stephanus, verilor lor, Thomas și un alt Stephanus, fiii lui Benedictus și Georgius, fiul lui Ladislaus⁴⁰.

Stema conferită reprezenta un scut cu talpa semicirculară, având în câmp albastru un cerb galben, armat cu aur, rampant, săgetat prin ochiul drept, de sus în jos, cu o săgeată de aur, cu pene albe. Scutul este timbrat de un coif închis, de argint, surmontat de cerbul galben, armat cu aur, ieșind, săgetat prin ochiul drept, cu lambrechini galben-albastru⁴¹.

³⁷ <http://genealogy.euweb.cz/hung/wass2.html> (accesat: 2 februarie 2012).

³⁸ Dimeniuni: 49x70 cm.

³⁹ <http://genealogy.euweb.cz/hung/tholdalagi2.html> (accesat: 03. 02. 2012).

⁴⁰ József Csoma, *Vay Ábrahám czimerlevele 1418-ból*, în „Turul”, XXII, nr. 2 din 1900, pp. 49-52.

⁴¹ *Ibidem*.

Această stemă a fost augmentată de către regele Vladislav al II-lea, la 3 februarie 1507, pentru Ladislaus de Vaja, arhidiacon de Eger, episcop de Nicomedia și Stephanus Ibranj (Ibrányi) de Vaja, conservator al cancelariei „*minore*” (precum și altor persoane înrudite)⁴².

Stema augmentată reprezintă un scut renascentist cu o concavitate laterală gotică, având câmpul albastru. Pe o terasă verde pășește un cerb natural, armat cu aur, săgetat prin ochiul drept, în bandă, cu o săgeată de aur. Capul cerbului este flancat de o stea cu șapte raze, de aur, la dextra, și o semilună crescătoare, de argint, la senestra. Scutul astfel mobilat este tăiat în bară de o bandă de argint cu marginea de aur, încărcat în partea superioară de o roză roșie, iar în cea inferioară de un crin de aur. Scutul este timbrat de un coif închis (neîncoronat), întors spre senestra, de pe care cad lambrechini de diferite culori: roșu, verde, albastru, negru de aur. În creștet se află o aripă neagră⁴³.

Trebuie remarcat felul în care s-a greșit la desenul stemei funerare. Astfel, cerbul a primit smaltul de argint, în loc de culoare naturală, eventual smalt de aur. Banda este încărcată cu trandafir și un crin natural, în loc de flori stilizate. Mai sunt și alte diferențe: aștrii s-au inversat, în stema funerară steaua are cinci raze, pe când în stema concedată aceasta are șapte, apoi într-o parte cerbul sare, pe când în cealaltă el pășește. În stema conferită, banda este deasupra mobilelor, iar în cea funerară este invers.

Stema lui Josef von Brukenthal din 1867

Este vorba de o stemă pictată pe mătase, din care s-au decupat bucăți dreptunghiulare în trei dintre colțuri⁴⁴. Stema cuprinde un scut sfertuit roșu și albastru; în I-ul cartier, deasupra unei terase verzi, se află o coloană de argint, încoronată, între două flori cu cinci petale; în al II-lea cartier se află un cavaler în armură completă, ținând în senestra o spadă, totul de argint; în al III-lea cartier se află o tablă de șah așezată în romb, în culori naturale; în al IV-lea cartier se află un leu rampant, ținând cu labelle din față o arbaletă răsturnată, totul de aur; peste tot, pe azur, un pod de argint cu trei deschideri, surmontat de trei stele cu opt raze, de aur. Coroană de baron (șapte perle), surmontată de două coifuri deschise și afrontate, de argint, încoronate nobiliar (cinci perle); primul are în cimier trei steaguri cu pânzele despicate orizontal, cel din mijloc este alb pe azur între alte două, alb pe roșu; al doilea are în cimier un zbor de acvilă roșu, însoțit de o stea cu opt raze, de aur. Tenanți sunt doi dragoni de argint, fiecare cu coada împletită și capul scos prin câte un coif. Sub scut se află panglica cu cruce a Ordinului *Leopold* (**Fig. 21**).

⁴² Géza Csergheő, *A Vay és Ibrányi családok czimerének bővítése 1507-ben*, în „Turul”, V, nr. 2 din 1887, pp. 78-81.

⁴³ Descriere după ilustrația din *Ibidem*, p. 79.

⁴⁴ Dimensiunile textilei intacte: 58x63 cm.

Sub stemă apare inscripția: *”JOSEF Freiherr v. BRUKENTHAL, k. k. Kämmerer, Leop O. R. und Hofrath, geboren 24. November 1803, gestorben 12. September 1867”*.

În traducere: *”Josef baron de Brukenenthal, șambelan imperial si regal, cavaler al Ordinului Leopold și consilier imperial, născut la 24 noiembrie 1803, decedat la 12 septembrie 1867”*.

Este vorba despre Franz Josef von Brukenenthal, care este nepotul acelui Karl von Brukenenthal, care împreună cu frații săi, Mikhael și Martin, au fost ridicați la rang de baron și li s-a concedat stema prezentată, la 18 noiembrie 1790, de către Leopold al II-lea, la Praga⁴⁵.

Stema lui Rákhel Kendeffi din 1898

Este vorba de o stemă pictată pe mătase⁴⁶, reprezentând un scut renascentist cu chenar de aur, având în câmp albastru, pe o terasă verde, o coroană de aur, cu trei fleuroane și două perle, împodobită cu pietre prețioase, din care iese un oștean cu mustață, îmbrăcat în roșu, cu sarică de blană peste umăr, cu căciulă roșie, întoarsă spre spate, cu margine de blană, răsfântă, întors spre senestra, ținând cu mâna stângă un arc natural, cu cea dreaptă încordându-l și ținând cu o săgeată, către senestra. Scutul este timbrat de o coroană contală, surmontată de un coif de argint, cu gratii de aur, poziționat frontal, încoronat cu o coroană de aur cu trei fleuroane și două perle. În creștet apare arcașul din scut în aceeași poziție, având o dimensiune puțin inferioară celei din scut. Lambrechini: albastru-aur, respectiv roșu-argint (**Fig. 22**).

Sub stemă, într-un postament, apare inscripția: *”ÖSI TZIMERE: NÉHAI MÉLTOSÁGOS MALOM-VIZI GROFF KENDEFFI RÁKHEL ASSZONYNAK, NÉHAI MÁLTOSÁGOS GROFF B. BETHLEN GERGELY UR SZELIDLEKÜ ÖZVEGYENEK. ÉLT LXI ESZTENDÖT. HOLT-MEG MDCCXCVIII ESZTENDÖBEN B. ASSZONY HAVA UTOLSO NAPJÁN”*.

În traducere: *”Stema de neam a răposatei ilustrei doamne contese Rákhel Kendeffi de Malomváz, văduva cu suflet blând a ilustrului domn contele Gergely Bethlen de Bethlen. A trăit 61 de ani. A decedat în anul 1898, în ultima zi a lunii ianuarie”*.

Steme funerare pictate pe carton

Stema lui Klára Teleki din 1770

Este vorba de o stemă pictată pe carton⁴⁷, ce s-a degradat mult, lipsind chiar și o parte a inscripției de pe postament, având scutul stemei deteriorat, dar lizibil.

⁴⁵ <http://genealogy.euweb.cz/hung/bruckenthal.html> (accesat: 5 februarie 2012).

⁴⁶ Dimensiunile: 53x63,5 cm.

⁴⁷ Dimensiuni originale: 50,5x69 cm.

Compoziția redă un scut francez modern, de două ori tăiat, cu șeful și talpa despicate, brâul împărțit în trei, peste cantonul din mijloc un scut francez modern, în inimă. În I-ul cartier, pe albastru, se află un leu de aur, cu două cozi, rampant, întors spre senestra, stând cu două picioare pe o semilună de argint, culcată pe linia despărțitoare, cu coarnele în sus, ținând cu laba stângă ridicată o coroană deschisă de aur. În cartierul al II-lea, în câmp de aur, se află o jumătate de acvilă bicefală, neagră, crescând. Al III-lea și al VI-lea cartier sunt identice: în câmp de argint un pal roșu. Al V-lea cartier este opusul celui de al II-lea, prezentând jumătatea cealaltă a acvilei bicefale. Al 6-lea cartier este opusul primului, leul fiind întors spre dextra, ținând în laba dreaptă o coroană de aur. Peste tot, apare stema de neam a familiei Teleki: în câmp roșu un șap rampant de argint, ținând cu ambele labe o ramură cu frunze verzi. Scutul mare este surmontat de o coroană contală, de sub care cad lambrechini în formă de vrejuri, albastru-aur la dextra, respectiv roșu-argint la senestra (**Fig. 23**).

Sub stemă, într-un postament, apare inscripția: *”INSIGNIA GENTILITIA ILLUSTRISSIMÆ DOMINÆ S. R. I. NATÆ COMITISSÆ CLARÆ TELEKI DE SZÉK, ILLUSTRIS DUM VIVERET DAVIDIS COMITIS DE BETHLEN S. C. R. ET AP. MAJESTATIS TABULÆ REGIÆ IN MAGNO PRINCIPATUS TRANSILVANIÆ CONSILIARII, CONJUGI (...) TIS SUÆ LXIII. DOMINI MDC (...)”*.

În traducere: *”Stema de neam a ilustrei doamne a Sacrului Imperiu Roman, născută Klára Teleki de Szék, perechea conjugală a ilustrului domn în viață, Dávid conte de Bethlen, consilier al tablei regale a Majestății sale Sfântă, Împărătească, Regească și Apostolică în Marele Principat al Transilvaniei (...) 63 ale sale (...)”*.

Din carton s-a rupt o bucă mică, dar importantă, din partea de jos, cu datele decesului soției contelui Dávid Bethlen de Bethlen. După toate probabilitățile, cifra de 63 reprezintă vârsta decedatei, iar în continuare ar fi venit data decesului: 1 octombrie 1770⁴⁸.

Greșeala reprezentării constă în apariția lambrechinilor în cazul în care nu avem reprezentat vreun coif. Lambrechinii sunt legați de coif, deci ele nu puteau să apară în lipsa coifului.

Trebuie amintit că, în perioada heraldicii vii, stemele doamnelor nu erau timbrate de coif, deoarece ele nu purtau cască. Coiful timbra doar acele scuturi al căror stăpân putea purta efectiv o cască⁴⁹.

Stema lui László Csedő din 1826

Este vorba de o stemă pictată pe carton⁵⁰, reprezentând un scut francez modern, tăiat în bandă, albastru-roșu. În câmpul superior, se află o stea cu șase raze,

⁴⁸ <http://genealogy.euweb.cz/hung/bethlen3.html#DA> (accesat: 7 februarie 2012).

⁴⁹ Oszkár Bárczay, *A heraldika kézikönyve*, 1897, p. 178.

de aur, în cel inferior, pe o terasă verde, o barză întoarsă spre dextra, ținând în cioc un șarpe, totul de argint. Scutul este surmontat de un coif cu gratii, de argint, încoronat cu o coroană de aur cu trei fleuroane și două perle. Pe lambrechinul central, stă cu ambele picioare barza din scut, cu șarpele în cioc. Lambrechini în formă de vrejuri, albastru-aur la dextra, respectiv roșu-argint, la senestra (**Fig. 24**).

Sub stemă, într-un postament, apare inscripția: "ÖSI CSIMERE NÉHAI MÉLTOSÁGOS CSIK SZENT-GYÖRGYI **CSEDŐ LÁSZLÓ** URNAK. AZ ERDÉLY NAGY FEJEDELEMSÉG KIRÁLYI FÖ-KORMÁNYOZÓ TANÁTTSA, VALÓSÁGOS BELSŐ TITOK TANÁTSOSSÁNAK, ÉS UGYAN EZEN NAGY FEJEDELEMSÉG PROVINCIALIS CANCELLARIUSSÁNAK, KI IS SZÜLETETT MDCCCLVII-dik ESZTENDÖBEN JULIS III-dik NAPJÁN, MEG-HOLT MDCCCXXVI-dik ESZTENDÖBEN DECEMBER XXVIII-dik NAPJÁN".

În traducere: "Stema de neam a regretatului ilustrul domn László Csedő de Csíkszentgyörgy, consilier intim al Guberniului Regal al Marelui Principat al Transilvaniei, cancelar provincial al aceleiași Mare Principat, care s-a născut în a 3-a zi a lunii iulie în anul 1757, a decedat în a 28-a zi a lunii decembrie în anul 1826".

Antal Csedő de Csíkszentgyörgy a obținut diplomă de înnobilare și blazon la 29 octombrie 1753, de la regina Maria Terezia⁵¹. În stema apărută în *Liber Armorum Hungariæ*, barza apare în culori naturale, iar șarpele din cioc are smălțul de aur.

Stema doamnei Zathuretzky din 1828

Este vorba de o stemă de alianță pictată pe carton⁵², reprezentând două scuturi de tip francez modern, alăturate, care se ating la bază. În scutul din dextra, în câmp albastru, peste un deal verde cu trei coline, pe cele două coline laterale stă pe două picioare un urs natural, ridicat, întors spre dextra, limbat roșu, ținând cu ambele labe din față o coroană deschisă, de aur. Animalul este flancat în partea superioară de o stea cu șase raze la dextra, respectiv de o semilună crescătoare, la senestra. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, întors spre dextra, încoronat. Pe această coroană deschisă stă cu ambele picioare ursul din scut, ținând cu labela o coroană. Lambrechini albastru-argint, respectiv roșu-argint. În scutul din senestra, de asemenea cu câmpul albastru, pe o terasă verde stă un oștean, privit din față, îmbrăcat în roșu, având costumul ornamentat cu găitane galbene, cu căciulă roșie, având marginea de blană rășfrântă, și cizme galbene, ținând cu ambele mâini o sulită în bandă, cu vârful în jos, gata de a străpunge un urs natural, stând spre senestra, cu capul conturnat, limbat roșu. Scutul este timbrat de un coif cu gratii,

⁵⁰ Dimensiuni: 53,5x76 cm.

⁵¹ *Liber Armorum Hungariæ*, p. 120.

⁵² Dimensiuni: 55,5x75 cm.

întors spre dextra, încoronat. Din coroana deschisă se ridică un leu de aur, întors spre dextra, ținând în laba dreaptă ridicată o sabie de argint. Lambrechini albastru-argint, respectiv roșu-argint. Sub prima stemă, pe o panglică roșu-argint-roșu apare crucea Ordinului *Maria Terezia*, iar din considerente de simetrie, sub celălalt scut s-a desenat un ornament în formă de lalea (**Fig. 25**).

Este vorba de stema de neam a familiei Zathuretzky de Zaturcsa și a celei Ónody de Szentmárton.

Sub steme, într-un postament, apare înscris: "NAGYSÁGOS SZENT MÁRTONYI ÓNODY JUDIT ASSZONY NÉHAI NAGYSÁGOS ZATSURTSAI BÁRÓ ZATHURETZKY LÁSZLÓ ÚR, CS. K. FEŐ STRÁZSA-MESTER ÉS MARIA THEREZSIA JELES KATONA-RENDJE KERESZTES VITÉZÉNEK, ELMARADOTT KEGYES ÖZVEGYE. MEGHALT MAGLODON ÉLETÉNEK 71-dik ESZTENDEJÉBEN, AUGUSTUS HOLDNAP 19-dik NAPJÁN 1828. ESZTENDŐBEN".

În traducere: "Venerata doamnă Judit Ónody de Szentmárton, milostiva văduvă rămasă după regretatul ilustru domn baronul László Zathuretzky de Zaturcsa, maior împărătesc și regesc, viteaz al crucii militare al însemnatului Ordin al Mariei Terezia. A decedat la Magold în anul al 71-lea al vieții, în ziua a 19-a a lunii august al anului 1828".

Stema lui Krisztina Cserei din 1838

Este vorba de o stemă pictată pe carton⁵³, într-un scut francez modern cu câmpul albastru, unde pe o bucată de pământ verde stă un oștean îmbrăcat într-o manta lungă, roșie, cu teaca sabiei, de argint, legată de centura albă, având căciulă roșie cu marginea de blană răsfrântă și cizme galbene, ținând cu mâna dreaptă o sabie de argint, al cărei vârf este înfipt într-un cap de necredincios, iar cu mâna stângă ține trei spice de grâu, galbene. Scutul este timbrat de un coif cu gratii, poziționat frontal, încoronat cu o coroană de argint, cu trei fleuroane și două perle. Lambrechini albastru-argint, respectiv roșu-argint (**Fig. 26**).

Imediat sub stemă se află un craniu cu oase încrucișate, de dimensiuni impresionante, sub care, într-un postament, apare inscripția: "ŐSI CZIMERE Néhai NAGY-AJTAI Méltóságos CSEREI KRISZTINA Ur Asszonyinak, Császári, Királyi Arany Koltsos és Erdélyi Kints-Tári Tanácsos Sepszi-Zoltáni Méltóságos Czírjék Dénes Ur volt Kedves Élete Párjának, a' ki született MDCCCLXVIII-dik Esztendő Szent András Hava I-ő Napján, ki mult Mind szent Hava IV-dik Napján MDCCCXXXVIII-dik Esztendőben".

În traducere: "Stema de neam a regretatei ilustra doamnă Krisztina Cserei de Nagyajta, perechea dragă a ilustrului domn consilier împărătesc, regesc, cu

⁵³ Dimensiuni: 48,5x65 cm.

cheie de aur, al trezoreriei Transilvaniei, Dénes Czirjék de Sepsizoltán, care s-a născut în prima zi a lunii noiembrie în anul 1768, a decedat în a 4-a zi a lunii octombrie în anul 1838”.

Stema lui Vilmos Knöpfler din 1882

Stemă pictată pe carton⁵⁴. Scut terminat în acoladă, tăiat aur-albastru. Câmpul superior este tăiat de bandă roșie, poziționată în bandă, încărcată de un baston *Aesculap* castaniu, peste care este înfășurat un șarpe de aur; în câmpul inferior, albastru, se ridică o stâncă de culoare naturală, încărcată de două ciocane de miner, încrucișate, negre. Scutul este timbrat de un coif de turnir, încoronat. Lambrechini roșu-aur la dextra și albastru-argint la senestra. În creștet, ieșind din coroana de aur cu trei fleuroane, o bufniță naturală, privită din față, flancată de o pereche de aripi de acvilă, cea din dextra tăiată roșu-aur, iar cea din senestra tăiată albastru-argint (**Fig. 27**).

Sub stemă apare inscripția: *”Ősi czimere ZARÁNDI Dr. KNÖPFLEER VILMOSNAK élt 67 évet, meghalt 1882. szeptember 28-án”*. În traducere: *”Stema de neam a doctorului Vilmos Knöpfler de Zaránd, a trăit 67 de ani, a decedat la 28 septembrie 1882”*.

Stema amintește de meseria de medic și de cea de miner, ceea ce nu este de mirare. Stema, împreună cu predicatul nobiliar *„de Zaránd”* au fost conferite în data de 21 septembrie 1868 de Franz Joseph la Neuberg fraților Vilmos Knöpfler, medic șef al spitalului din Târgu Mureș, și Károly Knöpfler, funcționar al direcției minelor din Cluj⁵⁵.

Stema a fost donată muzeului de către văduva decedatului. Trebuie menționat că doctorul Vilmos Knöpfler de Zaránd era copreședinte, alături de contele Imre Mikó, al celui de-al XVIII-lea Congres al medicilor și cercetătorilor naturii, ținut la Vâlcele între 27 august și 5 septembrie 1875, congres care a recunoscut drept muzeu colecția de la Imeni a doamnei Emília Zathureczky⁵⁶.

*

Vizitatorul instituției este întâmpinat de stema Muzeului Național Secuiesc de pe fațada turnului clădirii, deasupra intrării principale. În curtea interioară a muzeului, în cadrul lapidarului, se găsesc câteva elemente purtând steme sculptate.

În secția de etnografie, tavanul sălii de expoziții este decorat cu tavanul casetat, pictat, al bisericii reformate de la Brateș, datat 1760, în mijlocul căruia se găsește o casetă care conține o stemă.

Celelalte steme nu apar vizitatorului. Cele din inventarul Galeriei de artă *„Gyárfás Jenő”* nu sunt expuse. Cele din biblioteca documentară pot fi la îndemână

⁵⁴ Dimensiuni: 57x81 cm.

⁵⁵ MNLOL, *Fond K 19*, KSZKML, LR, Vol. 68, pp. 54–56.

⁵⁶ Hunor Boér și Réka Várallyay, *op. cit.*, pp. 7 și 31.

cercetătorului, dar nu sunt accesibile publicului larg. Inventarierea acestor steme se lasă așteptată.

O diplomă de înnobilare a fost recent donată Muzeului Național Secuiesc, ceea ce este un exemplu de urmat. Pe de o parte, se păstrează aceste documente de valoare morală importantă, pe de altă parte devin cercetabile valori publice, de care pot beneficia toți cei interesați.

Bibliografie:

Kulturális Örökség Napjai – Comunicat al Muzeului Național Secuiesc din 20-21 august 2008 (<http://www.sznm.ro/sznm.php?o=kulturalisorokseg>).

Liber armorum Hungariae (Magyarország címeres könyve), Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1913.

Négyszáz éves nemesi oklevelet kapott a múzeum – Comunicat de presă al Muzeului Național Secuiesc din 3 iulie 2012 (http://www.sznm.ro/sznm.php?o=negyszaz_eves_oklevel).

Oszkár BÁRCZAY, *A heraldika kézikönyve*, 1897.

Hunor BOÉR, *A székely nemzeti múzeum a magyar tudomány és közművelődés történetében 1875-2000*, manuscris.

IDEM, *A Székely Nemzeti Múzeum*, în István Kinda (szerk.). „A Székely Nemzeti Múzeum”, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2011, p. 7-8.

Hunor BOÉR, Réka VÁRALLYAY, *Kós Károly Székely Nemzeti Múzeuma*, Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 2012.

Zoltán CSEREY, *Főkirálybírák 1709-1876 között*, în Idem, „Önkormányzatiság és katonai hatalom Háromszéken a 18-19. században”, Sepsiszentgyörgy, Charta, 2009, pp. 50-57.

Zoltán CSEREY, Álmos JÓZSEF, *Sepsiszentgyörgy képes története*, II. kiadás, Sepsiszentgyörgy Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2012.

Géza CSERGHEŐ, *A Vay és Ibrányi családok címerének bővítése 1507-ben*, în „Turul”, V, nr. 2 din 1887, pp. 78-81.

József CSOMA, *Vay Ábrahám czimerlevele 1418-ból*, în „Turul”, XXII, nr. 2 din 1900, pp. 49-52.

Enikő GAZDA, Szöcsné și Ferenc MIHÁLY, *A barátosi református templom kazettás mennyezete*, în „Acta Siculica 2013”, A Székely Nemzeti Múzeum évkönyve, Sepsiszentgyörgy, 2013, pp. 629-630.

József Pálmay, *Háromszék vármegye nemes családjai*, Sepsi-Szent-György, Jókai-Nyomda-Részvény-Társulat, 1901.

Péter SAS, *A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum anyagának pusztulása 1945-ben*, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2006.

Attila SZEKERES, *Akkreditáltak a Székely Nemzeti Múzeumot*, în „Háromszék”, XXIV, nr. 6657 din 2 august 2012, p. 3.

Tudor-Radu TIRON, *Lespedea funerară de la Budila (jud. Braşov) a Josephei Zenone di Castelceriolo (Observații genealogice și heraldice)*, în „Acta Siculica 2011”, pp. 385-391.

Péter O. VÁRY, *Kutyabőr a múzeumban*, în: „Háromszék”, XXIV din 4 iulie 2012. p. 3.

Lista ilustrațiilor:

- Fig. 1** – Muzeul Național Secuiesc.
- Fig. 2** – Stema Muzeului Național Secuiesc.
- Fig. 3** – Stema Béldi de Uzon.
- Fig. 4** – Stema Zenone di Castelceriolo.
- Fig. 5** – Stema de alianță Bethlen-Gyulay.
- Fig. 6** – Stema Nemes de Hídvég.
- Fig. 7** – Stema Imperiului Habsburgic.
- Fig. 8** – Stema Mikes de pe o cahă uriașă.
- Fig. 9** – Stema Mikes de pe un spătar.
- Fig. 10** – Stema *Nobilei Națiuni a Secuilor*.
- Fig. 11** – Stema familiei Herepei.
- Fig. 12** – Stema națiunii secuiești.
- Fig. 13** – Sigiliul heraldic al Muzeului Național Secuiesc.
- Fig. 14** – Stema Bibó de Barátos.
- Fig. 15** – Diploma de înnobilitare a familiei Szentkereszty.
- Fig. 16** – Stema Szentkereszty de pe diploma de înnobilitare.
- Fig. 17** – Diploma de înnobilitare a lui Péter Márk de Egerpatak.
- Fig. 18** – Stema familiei Márk de Egerpatak de pe diploma de înnobilitare.
- Fig. 19** – Blazonul doamnei Polyxéna Teleki din 1797.
- Fig. 20** – Stema lui Tamás Wass din 1831.
- Fig. 21** – Stema lui Kata Vay din 1831.
- Fig. 22** – Stema lui Josef von Brukenthal din 1867.
- Fig. 23** – Stema lui Rákhel Kendeffi din 1898.
- Fig. 24** – Stema lui Klára Teleki din 1770.
- Fig. 25** – Stema lui László Csödő din 1826.
- Fig. 26** – Stema doamnei Zathuretzky din 1828.
- Fig. 27** – Stema lui Krisztina Cserei din 1838.
- Fig. 28** – Stema lui Vilmos Knöpfler din 1882.

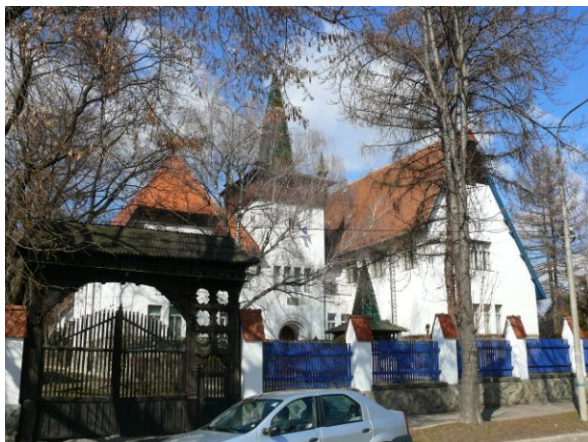

Fig. 1 – Muzeul Național Secuiesc

Fig. 2 – Stema Muzeului Național Secuiesc

Fig. 3 – Stema Béldi de Uzon

Fig. 4 – Stema Zenone di Castelceriolo

Fig. 5 – Stema de alianță Bethlen-Gyulay

Fig. 6 – Stema Nemes de Hídvég

Fig. 7 – Stema Imperiului Habsburgic

Fig. 8 – Stema Mikes de pe o cahlă uriașă

Fig. 9 – Stema Mikes de pe un spătar

Fig. 10 – Stema *Nobilei Națiuni a Secuilor*

Fig. 11 – Stema familiei Herepei

Fig. 12 – Stema națiunii secuiești

Fig. 13 – Sigiliul heraldic al Muzeului Național Secuiesc

Fig. 14 – Stema Bibó de Barátos

Fig. 15 – Diploma de înnobilare a familiei Szentkereszt

Fig. 16 – Stema Szentkereszty de pe diploma de înnobilare

Fig. 17 – Diploma de înnobilare a lui Péter Márk de Egerpatak

Fig. 18 – Stema familiei Márk de Egerpatak de pe diploma de înnobilare

Fig. 19 – Blazonul doamnei Polyxéna Teleki din 1797

Fig. 20 – Stema lui Tamás Wass din 1831 **Fig. 21** – Stema lui Kata Vay din 1831

Fig. 22 – Stema lui Josef von Brukenthal din 1867

Fig. 23 – Stema lui Rákhel Kendeffi din 1898

Fig. 24 – Stema lui Klára Teleki din 1770

Fig. 25 – Stema lui László Csedő din 1826

Fig. 26 – Stema doamnei Zathuretzky din 1828

Fig. 27 – Stema lui Krisztina Cserei din 1838

Fig. 28 – Stema lui Vilmos Knöpfler din 1882